

*Кондратенко Н. В.,
доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

ПОЛІТИЧНЕ ІНТЕРВ'Ю ЯК ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІМІДЖУ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИКА

Анотація. Статтю присвячено дослідженню групи інформаційних мовленнєвих жанрів українського політичного дискурсу – політичним інтерв'ю. Розглянуто репрезентативні форми політичних інтерв'ю, запропоновано класифікацію діалогічних текстів інформаційного типу та проаналізовано політичні інтерв'ю з огляду на презентацію в них іміджевих характеристик українських політиків. Виокремлено інформаційні, іміджеві, аргументативні та провокаційні різновиди політичних інтерв'ю.

Ключові слова: політичний дискурс, мовленнєвий жанр, політичне інтерв'ю, політичний імідж, мовленнєва взаємодія.

Постановка проблеми. Проблема розроблення типології мовленнєвих жанрів політичного дискурсу (далі – ПД) залишається наразі нерозв'язаною, проте потреба створення такої типології не викликає заперечень, оскільки поліфункційність і поліжанровість політичної комунікації вимагає увиразнення рис кожного типу мовленнєвої взаємодії – як діалогічної, так і монологічної. Потрачання політичного інтерв'ю як мовленнєвого жанру ПД передбачає врахування його текстових ознак, детермінованих функціонуванням як у політичній, так і в мас-медійній комунікації. З одного боку, політичне інтерв'ю є засобом презентації політичного іміджу, а з іншого – засобом повідомлення актуальної й оперативної інформації від імені конкретної особи-політика. Специфіка політичного інтерв'ю зумовлена його оптимізованим характером: політик не лише відповідає на запитання з'ясувального характеру, а й подає передусім оптимізовану інформацію, представляючи себе як політичну персону, що визначає жанрові особливості тексту інтерв'ю та потребує ґрунтовного аналізу. Поширення цього жанру в інформаційному просторі пов'язане з домінуванням електронних форм комунікації та збільшенням довіри до міжособистісного спілкування, що має персоналізований характер (на відміну від масової комунікації), хоча кінцевим адресатом політичних інтерв'ю є саме масовий адресат. Така амбівалентність жанру політичного інтерв'ю й визначає актуальність нашої наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виокремлення та характеристики мовленнєвих жанрів була порушена в працях М. Бахтіна, який визначав жанр як особливий тип висловлення, що має типізовані ознаки на тематичному, композиційному й стилістичному рівнях [1, с. 198]. У сучасній лінгвістиці ця проблема перебуває в колі зацікавлень лінгвопрагматики (Т. ван Дейк, А. Вежбицька, Ф. Бацевич, В. Демент'єв, Г. Почепцов, К. Седов, Т. Шмельова та ін.), а різні групи мовленнєвих жанрів політичної комунікації досліджені в наукових розвідках Л. Стрій (ритуальні жанри ПД), О. Билінської (агітаційні жанри), Л. Завальської (агональні жанри тощо). Л. Славова зазначає, що комунікативна діяльність «мовної осо-

бистості політика детермінується специфікою жанру, у межах якого вона діє» [2, с. 79]. Проте інформаційні жанри, зокрема інтерв'ю, висвітлені фрагментарно. Ми порушували питання типології, виокремлюючи іміджево-презентаційні, інформаційні, ритуальні, агітаційні й агонально-аргументативні жанри [3] і характеризуючи групу інформаційних мовленнєвих жанрів українського ПД [4]. Однак політичне інтерв'ю вимагає ґрунтовного аналізу як комплексний жанр, що функціонує в межах політичного й мас-медійного дискурсів.

Об'єктом дослідження слугував український ПД, а предметом – мовленнєвий жанр політичного інтерв'ю, представлений в українській політичній комунікації. Матеріал дослідження охоплював інтерв'ю із сучасними українськими політиками (Д. Ярошем, В. Гройсманом, О. Ляшком, Г. Москалем, Ю. Тимошенко, О. Єфремовим, А. Яценюком та ін.), що представлені на інтернет-порталах і в електронних версіях газетних видань упродовж 2014–2018 років).

Мета статті – проаналізувати політичні інтерв'ю, визначити їх жанрові особливості та розробити типологію політичних інтерв'ю в межах жанрової групи інформаційних політичних текстів.

Виклад основного матеріалу. Ми відносимо політичне інтерв'ю до інформаційних мовленнєвих жанрів разом із заявою та повідомленням. Політичне інтерв'ю має діалогічний характер і становить вербальну репрезентацію розмови, бесіди журналіста з певним політиком, звідси й пріоритет таких критеріїв визначення, як тема розмови та її мета. Тематично «політичне інтерв'ю висвітлює проблеми політичного життя, а за функцією призначене для подання актуальної інформації про певні події та характеристику цих подій політичним суб'єктом від власного імені» [4, с. 190]. На відміну від інтерв'ю як журналістського жанру, політичне інтерв'ю скероване на експлікацію іміджевих характеристик політичного суб'єкта (як позитивних, так і негативних). Якщо завданням журналіста є створення позитивного іміджу політика й отримання актуальної інформації, то в інтерв'ю будуть представлені переважно з'ясувальні питання та прямі відповіді, напр.: «У Києві триває судовий процес щодо державної зради Віктора Януковича. Чи пропонувало вам слідство співпрацю, аби ви там свідчили?» О. Єфремов: «Юрій Луценко публічно запропонував співпрацю зі слідством, я йому публічно відповів. Можна співпрацювати, якщо в тебе є з чим. Коли хтось щось на тебе вигадує, а потім каже – маши щось вигадати на іншого, то вибачайте, я в такому участі не братиму» (О. Єфремов. Українська служба BBC. 20.04.2018). Проте специфікою політичного інтерв'ю є його опосередкований характер: співрозмовник-політик дає відповіді, але не завжди знімає цим неозначеність питання й говорить саме те, чого вимагає журналіст. Навіть в інтерв'ю інформаційного характеру політики дуже рідко допускають прямі коментарі

й відверті висловлення, напр.: *«Ви з Президентом спілкуєтесь?»* Ю. Тимошенко: *«Як лідер опозиційної партії, я не можу нав'язати Президенту своє спілкування. «То спілкуєтесь чи ні?»* Ю. Тимошенко: *«Ми не спілкуємося з Президентом, і я вважаю, що Президент не лише зі мною не спілкується, а й зі своєю нацією»* (Лівий берег. 11.11.2016). У цьому прикладі на з'ясувальне питання, що потребує однозначної ствердної чи заперечної відповіді, поданий коментар від політика, який змушує журналіста повторити запитання. І лише вдруге було отримано заперечну відповідь, але Ю. Тимошенко цим не обмежилася, а додала характеристику дій Президента, висловивши власну позицію. Саме такий тип спілкування характерний для політичних інтерв'ю: політик-адресат більшою мірою представляє власну політичну позицію та створює власний позитивний імідж, ніж розкриває питання чи подає актуальну інформацію. Зважаючи на це, типологічними ознаками політичного інтерв'ю вважаємо оптимізований характер, інтимізованість викладу, мінімізацію інформативності та псевдодіалогічність. Оптимізований характер зумовлений пріоритетним зображенням політика з позитивного погляду; інтимізованість викладу передбачає художньо-публіцистичну стилістику й надання переваги розповіді над документальністю; мінімізація інформативності пов'язана з підвищеною декларативністю тексту, псевдодіалогічність указує на відсутність семантичного зв'язку й цілісності між реплікою-стимулом і відповіддю співрозмовника.

Грунтуючись на функційному критерії, пропонуємо поділяти політичні інтерв'ю на інформаційні, іміджеві (портретні), аргументативні та провокаційні.

1. Інформаційне інтерв'ю має на меті одержання від політика новинної, актуальної й оперативної інформації з певних питань, при цьому важливим є інформаційний привід. Здебільшого інформаційні інтерв'ю мають місце в кризових умовах або є реакцією на загострення політичних проблем. Тоді політик, який виступає експертом у відповідному питанні, дає авторитетний коментар, напр.: *«А яку позицію ви зайняли в той момент, коли Ігоря Валерійовича вичищали з влади? Чи приїжджав, чи були якісь спільні переговори, чи дзвонив він вам? Де ви були в цій історії?»* А. Яценюк: *«Рішення про відставку Ігоря Коломойського приймалося в Адміністрації Президента на засіданні за моєї участі. У цей час ми були в кабінеті Президента. Президент після цього рішення ще записав, якщо пам'ятаєте, розмову між Коломойським і ним, коли глава держави подякував Коломойському за роботу»* (А. Яценюк. Цензор.Нет. 10.11.2016). Тут журналіст ставить комплекс запитань, намагаючись отримати й прямі відповіді, і коментар від співрозмовника. А. Яценюк, відповідаючи на запитання, обирає лише той ракурс висвітлення проблеми, який вважає за потрібне. Так, він уникає відповіді щодо власної ролі в ситуації, окреслюючи основну ситуацію, щодо якої й ведеться розмова.

Позиція політика є основою для інформаційного інтерв'ю, оскільки він не подає нової інформації, а коментує певну новину чи проблему, напр.: *«Як ви оцінюєте наслідки різкого підвищення мінімальної заробітної плати із січня 2017 року? На думку Мінфіну та МВФ, наразі можливості для продовження такої політики відсутні. Йдуть дискусії. Якою є ваша позиція?»* В. Гройсман: *«Ми зробили дуже системний крок, який, на мій погляд, відкрив ще одну можливість, а саме розморозити в цілому заробітні плати. Можна сказати, що ми розпочали повертати борги працюючим українцям, тому*

що їх праця довгий час була недооціненою» (В. Гройсман. Інтерфакс. 2.05.2018). Політик обирає в цьому інтерв'ю специфічну форму подання інформації: він вживає граматичну форму множини займенників і дієслів, начебто об'єднуючи себе із владою загалом. Для інтерв'ю такий принцип вербалізації не є властивим, політики здебільшого відповідають на запитання від власного імені, використовуючи відповідні граматичні форми. Обраний підхід указує на узагальненість позиції політика-мовця та нівелювання його особистої думки, натомість на перший план висунуто загальну позицію влади, а не конкретного політика. Узагальненість в інформаційних інтерв'ю сприяє їх декларативності й оптимізованості, напр.: *«Україна зараз займається новим законом про освіту. І так збіглося, що й Латвія також упроваджує новий варіант свого закону про освіту. Чи обговорювалася ця проблема?»* А. Парубій: *«Обговорювалася в тому аспекті, що наші колеги привітали нас із прийняттям такого закону. Сказали, що мріють, аби в них так само були надійно артикульовані норми закону про освіту. У свою чергу, ми їм також побажали успіху в освітній реформі»* (А. Парубій. Інтерв'ю України. 13.12.2017). Наведений приклад містить пряму відповідь, поєднану з авторитетним коментарем, де політик-співрозмовник є основним експертом у зазначеному питанні. Отже, інформативне інтерв'ю характеризується прямими відповідями, підвищеною узагальненістю й авторитетністю позиції співрозмовника-політика.

2. Іміджеве (портретне) інтерв'ю відрізняється тим, що в тексті переважає оптимізована інформація: політик постає як видатна особистість, а всі відповіді скеровані на висвітлення його позитивних рис. Такі інтерв'ю нагадують розгорнуті політичні біографії та програми, тому в мовленні домінують декларативні мовленнєві акти, напр.: *«Яка ваша особиста історія, чим ви займаєтесь у житті?»* Д. Ярош: *«Я провідник Всеукраїнської організації «Тризуб» імені Степана Бандери. Займаюсь громадською діяльністю уже протягом 25 останніх років. Сам із Дніпродзержинська, Дніпропетровської області. Піднімав перший синьо-жовтий прапор у квітні 1989 року в Дніпродзержинську...»* (Д. Ярош. Українська правда. 4.02.2014). Тут інтерв'ю має характер біографічного тексту: журналіст лише формулює запитання сигнального типу, за якими адресат розповідає про себе. Діалогічність іміджевих інтерв'ю імпліцитна, оскільки відповіді є цілісним текстом, що можна було б визначити як автобіографічну розповідь, а питання лише членують текст і виступають маркерами його структурування. Оптимізованість іміджевих інтерв'ю посилюється позитивними характеристиками політика та вказівками на такі факти його життя, що створюють образ ідеалізованого політичного діяча. З огляду на це в іміджевих інтерв'ю політик постає як непересічна особистість, політик-легенда [5], усі його відповіді скеровані на створення легендарного образу, звідси й увага до особистого життя й конкретних біографічних фактів, напр.: *«Сьома ранку, вихідні. Що ви робите тут?»* Ю. Тимошенко: *«Те, що роблю майже кожен день. На цій доріжці бігаю свої 10 кілометрів. Для мене – це як вранці молитва. Не помолитися не можна і не побігати не можна. Десь років 30 я це роблю»* (ТСН. 12.03.2017). Цей діалогічний комплекс має на меті повідомити читачеві про те, що політик веде здоровий спосіб життя, займається спортом, а також є релігійною людиною. Ю. Тимошенко тут насамперед представлена не як політик, а як звичайна людина, однак з ідеалізованими рисами. Її політичні якості та політичне життя залишаються поза увагою, а на перший план виступають

іміджеві риси. Зважаючи на це, в іміджевих інтерв'ю фіксуємо здебільшого інтимізований тип викладення інформації, а текст насичений образними засобами.

Політик-співрозмовник посилює власні іміджеві характеристики, актуалізуючи разом із поданням потрібної інформації й свою роль у вирішенні проблеми, напр.: *«Дивує ваше дуже лояльне й спокійне до неї ставлення з огляду на бойовність міністерства стосовно вас»*. О. Богомолець: *«Я буду країну. І у мене на цьому шляху є супутники, є однодумці, є опоненти. Але як тільки я буду якісь особисті речі переносити в роботу, я не зможу працювати. Я не борюся проти Уляни. Я борюся за Україну»* (О. Богомолець. Цензор.Нет. 22.06.2017). У такому разі іміджеве інтерв'ю підпорядковане завданню створення позитивного іміджу політика та представленню його програмних положень. Отже, іміджеве інтерв'ю тяжіє до іміджево-презентаційних жанрів, зокрема до політичної біографії, що представляє політика-легенду й має риси оптимізації політичного образу.

3. Аргументативне політичне інтерв'ю має характер презентації міркування політичного діяча з приводу певного актуального питання, тому передбачає таке формулювання запитань, що експлікують думки співрозмовника, напр.: *«Чи згодні ви, що якби українська влада й ви особисто як виконувач обов'язків президента тоді відбили атаку на Крим, війни на Донбасі не було б?»* О. Турчинов: *«Ця теза потребує докладного з'ясування. Власне, в чому претензія? У тому, що безлічі жертв не було? От якби їх було багато, ну і так далі... Проблема в тому, що зворотного відліку історія не має. <...> Знаєте, я з величезним задоволенням розбив би армію Путіна під Сімферополем або Ялтою, але для цього необхідно було мати боєздатну армію. На превеликий жаль, її у нас тоді не було, а те, що кров не пролилася...»* (О. Турчинов. Гордон. 11.04.2018). У відповідях О. Турчинова фіксуємо вербалізовані міркування, його позиція не подана однозначно й категорично, а має внутрішню суперечливість і дискусійність. Відповідаючи на запитання журналіста в аргументативному інтерв'ю, політик демонструє здатність до логічного викладення інформації. Тут він уже не експерт, який знає чіткі відповіді на запитання, а аналітик, який шукає відповідь разом зі співрозмовником.

В іміджевих інтерв'ю частотною є апеліяція до власної думки, позиції політика, який не претендує на істинність в останній інстанції, напр.: *«Одна з останніх подій, теж достатньо жваво й гаряче обговорюваних, це сутички під Верховною Радою. На жаль, вони вже стають якщо не правилом, то непоодинокими випадками й щоразу вони стають усе жорсткішими. Ви вірите в те, що це набуде таких крайніх агресивних форм? Чому? Ви вважаєте, що цих людей можливо контролювати?»* М. Найєм: *«Я думаю, що насправді й реакція людей у цей раз, і реакція людей в останні рази, вони показують, що такі речі будуть і політично засуджуватись, і суспільством будуть засуджуватись, а головне, – можливо, я скажу контраверсійну річ, – але мені подобається реакція Національної поліції»* (М. Найєм. Інтерв'ю з України. 18.03.2018). Тут фіксуємо такі конструкції суб'єктивно-модального типу, як «на мою думку», «я вважаю» тощо. У наведеному прикладі М. Найєм висловлює непопулярну думку, що є досить суперечливою, і намагається її аргументувати.

Аргументативне інтерв'ю у своїй основі має не розповідь, як у попередніх випадках, а роздум, що передбачає невпевненість, презентацію ходу міркувань тощо, напр.: *«То що ж зараз*

можна зробити із ситуацією на Донбасі?» Л. Кравчук: *«Зараз знову ж таки потрібно повернутися до Будапештського меморандуму і вказати, що Мінські угоди – це етап до вирішення питання на більш високому рівні. Я повторюю: не відкинути зовсім і сказати, що вони не діють, непотрібні і т. д., – це помилка, треба сказати, що це просто етап»* (Л. Кравчук. Обозреватель. 28.01.2016). Тут політик виступає виключно від власного імені, як людина, що має право на помилку й намагається розібратися в проблемі разом зі співрозмовником. Отже, міркування як підгрунтя аргументативного інтерв'ю вказує на наявність логічних зв'язок, доказів, ілюстрацій у текстах цього жанрового різновиду, тому текст є презентацією суб'єктивного погляду політика на певну проблему.

4. Провокаційне політичне інтерв'ю має менш частотний характер в українському ПД, воно здебільшого має місце лише під час журналістських бесід із політиками, які демонструють епатажну мовленнєву поведінку. Мовними маркерами таких діалогів є стилістично знижена лексика, особистісні нападки, звинувачення, вербальна агресія тощо, напр.: *«Давайте повернемося до історії з Рубаном. Що ви думаєте про роль в ній Надії Савченко та звинувачення в підготовці терактів?»* Г. Москаль: *«Люди добрі, вона фактично дезертирувала, менше двох літрів водки не випивала в день! З її вини загинули 15 людей. П'яна впала з бронетранспортера, її забрали бойовики російські... До вас, журналістів, питання: як ви переплутали стюардесу з льотчицею?»* (Г. Москаль. Українська правда. 26.3.2018). У наведеному прикладі журналіст ставить запитання, характерне для аргументативного інтерв'ю: його цікавить думка політика з приводу конкретної ситуації й людини. Проте Г. Москаль, відомий комунікативною епатажістю, перетворює свою відповідь на звинувачення на адресу журналістів, а також подає розгорнутий коментар зі стилістично зниженою лексикою. Провокація пов'язана з негативними характеристиками іншого політика, принизливими висловленнями на його адресу, що зумовлює представлення Г. Москаля як політика-провокатора. При цьому позиція журналіста цілком нейтральна, вона позбавлена оцінності й мовленнєвої агресії.

Іншим варіантом провокаційного інтерв'ю є активна позиція журналіста, який свідомо ставить запитання, що мають викликати негативну реакцію в політика або принижують його. Яскравим прикладом є інтерв'ю Р. Скрипіна в ефірі «Громадського телебачення» з О. Царьовим, коли журналіст у досить агресивній формі намагався отримати від політика відповідь на запитання «Коли розпочалася II Світова війна?», але адресат узагалі не розумів, про що йдеться, тому ставив безглузді зустрічні запитання «Що?». Метою журналіста було продемонструвати низький інтелектуальний рівень політика, що йому вдалося. За таких умов провокація полягає в експлікації негативних іміджевих рис політика, а інтерв'ю є лише засобом такої демонстрації. Отже, провокаційне інтерв'ю має місце в разі журналістської бесіди з одіозними політиками та передбачає мовленнєву провокацію або з боку журналіста, або з боку політика, наслідками чого є мовленнєвий конфлікт із використанням відповідних мовних засобів.

Однак провокаційні інтерв'ю є й своєрідною інтелектуальною грою між журналістом і політиком: взаємні провокації часто дають читачам змогу одержати нову інформацію й представляють політиків у новому світлі, напр.: *«Останнім часом ви знову багато говорите про проблеми села... Там ваш виборець?»* О. Ляшко: *«Бо я вийшов із села, але село не вийшло*

з мене. Символ нашої партії – вила. І я переконаний, щоб без нашого села не буде України». «Тобто якщо ми вміємо доїти корову, – у партію до вас шлях відкритий?» О. Ляшко: «Недостатньо доїти корову. Треба ще вміти тримати биків за яйця... Тих, що при владі» (О. Ляшко. Главком. 9.09.2016). Тут кожний із учасників розмови намагається спровокувати іншого, але разом вони створюють образ активного політика-провокатора, яким і представлений О. Ляшко. У цьому прикладі фіксуємо поєднання рис провокаційного інтерв'ю з іміджевим, що взагалі характерно для політичних інтерв'ю, які мають поліфункційний характер.

Висновки. Політичне інтерв'ю має комплексний характер, тому в одному тексті наявні елементи різних жанрових різновидів: інформаційного й аргументативного, іміджевого й аргументативного тощо. З огляду на поліфункційність політичних текстів говорити про реалізацію одного з визначених типів політичного інтерв'ю не можна, оскільки переважно представлені риси різних репрезентативних форм інтерв'ю. Основними типами політичного інтерв'ю є інформаційне, іміджеве (портретне), аргументативне та провокаційне. Перспективи дослідження полягають у створенні типології мовленнєвих жанрів інших груп текстів українського ПД.

Література:

1. Бахтин М. Проблема речевих жанров. Собрание сочинений. М.: Русские словари, 1996. Т. 5. С. 159–206.
2. Славова Л. Мовна особистість лідера у дзеркалі політичної лінгвоперсонології: США – Україна: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 360 с.
3. Кондратенко Н. Типологія мовленнєвих жанрів українського політичного дискурсу. *Studia Philologica* (Філологічні студії): зб. наук. пр. / редкол.: І. Буніятова (голов. ред.), Л. Белехова, О. Бондарева та ін. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. Вип. 9. С. 18–22.
4. Кондратенко Н. Інформаційні мовленнєві жанри українського політичного дискурсу. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія «Філологічні науки». 2017. Вип. 44. С. 187–191.
5. Черепанова И. Заговор народа: Как создать сильный политический текст. М.: КСП+, 2002. 464 с.

Кондратенко Н. В. Политическое интервью как вербальная репрезентация имиджа украинского политика

Аннотация. Статья посвящена исследованию группы информационных речевых жанров украинского политического дискурса – политическим интервью. Рассмотрены репрезентативные формы политических интервью, предложена классификация диалогических текстов информационного типа и проанализированы политические интервью с учетом презентации в них имиджевых характеристик украинских политиков. Выделены информационные, имиджевые, аргументативные и провокационные разновидности политических интервью.

Ключевые слова: политический дискурс, речевой жанр, политическое интервью, политический имидж, речевое взаимодействие.

Kondratenko N. Political interview as a verbal representation of the image of Ukrainian politics

Summary. The article is devoted to the study of the group of informational speech genres of Ukrainian political discourse – a political interview. Representative forms of political interviews are considered, the classification of dialogical texts of the informational type is proposed, and political interviews are analyzed in view of the presentation of the image characteristics of Ukrainian politicians in them. Information, image, argumentative and provocative varieties of political interviews are singled out.

Key words: political discourse, speech genre, political interview, political image, speech interactivity.